

*Sebastian Michalak**

Problem Tybetu i Tybetańczyków w rezolucjach Parlamentu Europejskiego

W Parlamencie Europejskim zasiadają wyłaniani w wyborach bezpośrednich przedstawiciele ponad 450 milionów Europejczyków. Największa siła tej instytucji drzemie w jej kompetencjach budżetowych i ustawodawczych, najmniejsza – w możliwościach programowania Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Rezolucje Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu są w swej treści znacznie mniej powściągliwe niż deklaracje Rady Unii Europejskiej, często idą również znacznie dalej niż podobne dokumenty przyjęte przez parlamenty krajowe.¹ Dzieje się tak ze względu na niewiążący charakter rezolucji i występujące w obrębie Wspólnoty rozbieżności co do sposobów uprawiania polityki wobec Chińskiej Republiki Ludowej. Postawy władz krajowych i instytucji wspólnotowych są w tym względzie zróżnicowane – od pragmatycznych po radykalne. Parlament Europejski cechuje duża polityczna aktywność w odniesieniu do problemów poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Jego rezolucje, którym nie można odmówić pewnej wagi politycznej, ogniskują uwagę na szeregu nieprawidłowości, jakich wobec Tybetańczyków dopuszczają się Chiny. Parlament chce w procesie stanowienia i wpływania na kierunki unijnej polityki zewnętrznej odgrywać rolę większą niż przewidziana traktatami. W rezolucjach rekomenduje środki zaradcze, namawia do wznowienia przez Pekin rozmów z emigracyjnym rządem tybetańskim, zachęca Unię Europejską do podjęcia działań na rzecz ułatwienia tego dialogu, wreszcie – gdy sytuacja tego wymaga, ostrzega, alarmuje

* Dr **Sebastian Michalak** – Katedra Studiów Europejskich Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej w Warszawie.

¹ Tibet Info Net News, 15.07.2003,
<http://www.hfhrpol.waw.pl/Tybet/TIN150703.htm>.

i potępia. Czerpie przy tym z wiedzy gromadzonej przez organizacje tybetańskie i wspiera międzynarodowe wysiłki na rzecz pokojowego uregulowania kwestii tybetańskiej.

Rezolucje legislacyjne i nielegislacyjne Parlamentu Europejskiego są dokumentami posiedzeń plenarnych. Projekty rezolucji eurodeputowani składają z inicjatywy własnej lub w imieniu grupy politycznej, którą reprezentują. Projekty trafiają do komisji parlamentarnych opiniujących wnioski. Ich sprawozdania stanowią podstawę dla uchwalenia rezolucji. Komisja Europejska jest adresatem rezolucji legislacyjnych i na niej spoczywa obowiązek przedkładania stosownych wniosków w celu przyjęcia nowego lub zmodyfikowania istniejącego aktu prawnego. Parlament wskazuje w rezolucjach legislacyjnych odpowiednią podstawę prawną, środki zapewniające pokrycie finansowe i zawiera szczegółowe zalecenia dotyczące treści wymaganego wniosku.² Komisje parlamentarne właściwe w kwestiach objętych tytułem piątym Traktatu o Unii Europejskiej mogą składać w formie zaleceń dla Rady projekty rezolucji nielegislacyjnych odnoszących się do przypadków łamania praw człowieka.³ Przewodniczący Parlamentu Europejskiego przekazuje rezolucje uczestnikom wspólnotowego procesu ustawodawczego, parlamentom państw członkowskich oraz podmiotom wymienionym w rezolucji.⁴ Wszystkie rezolucje przyjmowane są większością głosów, a głosowanie poprzedzają krótkie debaty. Tymczasowe odpowiedniki rezolucji pojawiają się na serwerze Parlamentu Europejskiego w kilka dni po zakończeniu obrad. Ostateczne wersje publikowane są później, w ramach serii C Dziennika Urzędowego Unii Europejskiej.⁵ By zachować chronologiczny porządek dokumentów referowanych w niniejszym opracowaniu, zdecydowałem się podawać w przypisach daty uchwalenia (w nawiasach okrągłych) i opublikowania rezolucji.

We wrześniu 1987 r. duchowy przywódca Tybetańczyków przedstawił w Kongresie Stanów Zjednoczonych inicjatywę pokojowego uregulowania kwestii Tybetu. Dalajlama zaapelował do władz chińskich o podjęcie działań na rzecz przekształcenia Tybetu w strefę pokoju, odstąpienie od polityki przesiedlania ludności chińskiej za-

² Zob.: art. 39 ust. 1 – 4 i art. 44 ust. 3 Regulaminu Parlamentu Europejskiego.

³ Ibidem, art. 91.

⁴ Ibidem, art. 33 ust. 3.

⁵ A.Ogonowska, *Dokumenty i publikacje instytucji i organów Unii Europejskiej*, „Zeszyty Ośrodka Informacji i Dokumentacji Europejskiej”, nr 6/2006, s.18.

grożącej istnieniu Tybetańczyków jako narodu, poszanowanie podstawowych praw człowieka i demokratycznych swobód Tybetańczyków, odtworzenie i ochronę środowiska naturalnego Tybetu oraz rozpoczęcie rokowań dotyczących przyszłego autonomicznego statusu tego terytorium. Pekin odrzucił propozycję Dalajlamy, uznając, że tzw. pięciopunktowy plan stanowi zamach na integralność terytorialną państwa chińskiego. Rządowe media potępiły wystąpienie tybetańskiego przywódcy, co wywołało w Tybecie falę trwających blisko dwa lata rozruchów i antychińskich manifestacji, które brutalnie stłumiono. W październiku 1987 r. Parlament Europejski uchwalił swoją pierwszą rezolucję w sprawie Tybetu, w której wyrażono uznanie dla propozycji Dalajlamy i wezwano rząd chiński do zagwarantowania Tybetańczykom swobód religijnych oraz poszanowania ich odrębności kulturowej.⁶ Jeszcze w tym samym roku ukonstytuowała się przy Parlamencie intergrupa ds. Tybetu.

Intergrupy to nieformalne zrzeszenia eurodeputowanych stanowiące, obok oficjalnych działań grup politycznych i komisji parlamentarnych, dodatkowe forum współpracy. Inicjatywa tworzenia intergrup wychodzi od europosłów szczególnie zainteresowanych daną dziedziną i ceniących pracę ponad politycznymi podziałami. Zrzeszenia często reprezentują i promują interesy przemysłu lub organizacji pozarządowych. Warunkiem powstania intergrupy jest zapewnienie jej poparcia przynajmniej trzech grup politycznych. Zarejestrowane intergrupy otrzymują obsługę techniczną na czas spotkań. Zapewnia się im tłumaczenia ustne i wyświetla informację o posiedzeniach na publicznych monitorach. Większość spotkań intergrup odbywa się w Strasburgu i ma miejsce podczas tygodnia sesji plenarnych.⁷

Intergrupa ds. Tybetu stanowi ośrodek informacji dla eurodeputowanych i forum dyskusji o sytuacji w Tybecie. Zrzeszenie współpracuje z przedstawicielstwem jego emigracyjnego rządu w Europie i pozarządowymi organizacjami tybetańskimi. Członkami intergrupy są reprezentanci wszystkich grup politycznych Parlamentu. Obecnie funkcję szefa zrzeszenia sprawuje Thomas Mann. Jednym z jego zastępców jest polski europoseł Marcin Libicki. Intergrupa organizuje wyjazdy delegacji Parlamentu Europejskiego do Dha-

⁶ O.J., C 305, 16.11.1987, s.114.

⁷ Informacja Dyrekcji ds. Mediów Parlamentu Europejskiego, *Intergrupy w Parlamencie Europejskim: specjalizacja ponad podziałami*, 14.03.2007, 03A-DV-PRESSE_STO(2007)03-14(04219) s.1.

ramsali, poświęcone Tybetowi wystawy, konferencje i projekcje filmów. Zaprasza do Parlamentu Tybetańczyków, ludzi kultury, naukowców i przedstawicieli organizacji pozarządowych zajmujących się Tybetem. W 2001 i 2006 r. intergrupa współorganizowała dwie oficjalne wizyty Dalajlamy w Parlamencie Europejskim.⁸ Jej prężne działania pomogły pozyskać dla sprawy Tybetu poparcie trzech najsilniejszych grup politycznych zasiadających w Parlamencie Europejskim piątej i szóstej kadencji. Od 1999 r. wszystkie odnoszące się do sytuacji w Tybecie projekty rezolucji składanych w imieniu Grupy Europejskiej Partii Ludowej (Chrześcijańscy Demokraci) i Europejskich Demokratów, Grupy Socjalistycznej w Parlamencie Europejskim, Grupy Przymierza Liberalów i Demokratów na rzecz Europy oraz mniej licznych ugrupowań, jak Grupa Zielonych/Wolne Przymierze Europejskie, Konfederacyjna Grupa Zjednoczonej Lewicy Europejskiej/Nordycka Zielona Lewica i Grupa Unii na rzecz Europy Narodów, stanowiły przedmiot dalszego postępowania i znalazły miejsce w ostatecznych wersjach rezolucji Parlamentu.

Zakres spraw, które eurodeputowani podejmują w rezolucjach odnoszących się do sytuacji w Tybecie, jest bardzo szeroki. Składają się na to apele o całkowite zniesienie kary śmierci i natychmiastowe wprowadzenie moratorium na jej wykonywanie w Chinach, sprzeciw wobec stosowania tortur i złego traktowaniu tybetańskich więźniów politycznych i więźniów sumienia, w tym podejmowanie starań o ich zwolnienie z zakładów penitencjarnych, problem wielopłaszczyznowej dyskryminacji i postępującej marginalizacji społeczeństwa tybetańskiego, wezwania kierowane pod adresem państw członkowskich i unijnych instytucji o podnoszenie kwestii Tybetu we wzajemnych relacjach z Chińską Republiką Ludową oraz piętnowanie przypadków łamania na terenie Tybetu praw człowieka.

Doświadczenia lobbingowe pozarządowej organizacji Kampania na rzecz Wolnego Tybetu wskazują, że wysyłanie oficjalnych pism i listów z prośbą o bezzwłoczne i bezwarunkowe zwolnienie tybetańskich więźniów politycznych stanowi skuteczną formę wywierania nacisku na rząd chiński.⁹ W tym zakresie Parlament Europejski współpracuje z organizacjami tybetańskimi, wzmacniając rezolucjami działania prowadzone przez obrońców praw człowieka.

⁸ Tibet Intergroup in the European Parliament, 16.04.2007, http://eutibet.typepad.com/tibet_intergroup_blog/the_tibet_intergroup/index.html.

⁹ Tibet Action No.2, Letter Writing Guide, <http://www.freetibet.org/info/action/action2.html>.

W 1990 r. wydał rezolucję w sprawie 22-letniego studenta Lobsanga Tenzina, któremu w marcu 1988 r. postawiono zarzut zabójstwa chińskiego policjanta. Pomimo braku dowodów winy, Tybetańczyk został skazany na karę główną w zwieszeniu na dwa lata. Eurodeputowani wezwali państwa członkowskie i instytucje Wspólnot Europejskich do podjęcia działań dyplomatycznych na rzecz wstrzymania wykonania wyroku i zamiany kary śmierci na dożywotnie więzienie.¹⁰ Pod wpływem międzynarodowej presji w marcu 1991 r. wyrok Tenzina zamieniono na dożywocie, a następnie na 18 lat więzienia.¹¹

Parlament Europejski sprzeciwia się stosowaniu tortur i złemu traktowaniu więźniów. W 1992 r. europosłowie domagali się wydania przez Pekin zgody na przeprowadzenie przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża wizytacji w więzieniach i odbycie rozmów z osadzonymi Tybetańczykami.¹² Rok później Parlament Europejski wezwał Chiny do podjęcia działań w celu natychmiastowego uwolnienia osób zatrzymanych w okresie poprzedzającym majową wizytę ambasadorów państw członkowskich Unii Europejskiej w Tybecie i w czasie późniejszych demonstracji w Lhasie. Zapelowano do rządu chińskiego o wydanie zgody na obecność zagranicznych obserwatorów na rozprawach przeciwko uczestnikom protestów i przeprowadzenie niezależnego dochodzenia w sprawie brutalnego stłumienia manifestacji.¹³ Europosłowie apelowali o umożliwienie osadzonym Tybetańczykom widzeń z rodziną i respektowanie ich prawa do wyboru obrońcy.¹⁴ Domagano się kasacji wyroku w sprawie pięciu tybetańskich mnichów, skazanych w lipcu 1994 r. na karę wieloletniego pozbawienia wolności za „kontrrewolucyjny sabotaż” i „kontrrewolucyjną propagandę i podżeganie”, oraz ujawnienia akt sprawy.¹⁵ Żądano podjęcia działań dla zapewnienia zatrzymanym należytej opieki medycznej.¹⁶ Chińskie władze nie przyjęły żadnego z wymienionych zaleceń.

W 1995 r. Parlament Europejski zażądał natychmiastowego uwolnienia sześcioletniego Gendun Czokji Nima, którego zgodnie

¹⁰ O.J., C 96, 17.04.1990, s.257.

¹¹ Tibet Information Network News, 9.02.2005, http://www.hfhrpol.waw.pl/Tybet/raport.php?raport_id=57.

¹² O.J., C 337, 21.12.1992, s.204.

¹³ O.J., C 194, 19.07.1993, s.210.

¹⁴ O.J., C 268, 4.10.1993, s.145.

¹⁵ O.J., C 323, 21.11.1994, s.168.

¹⁶ O.J., C 151, 19.06.1995, s.279.

z tybetańską tradycją uważa się za nowe wcielenie panczenlamy, drugiego hierarchy buddyzmu tybetańskiego, zatrzymanego wraz z rodziną w połowie 1995 r.¹⁷ Europosłowie potępiłi chińskie władze za ingerowanie w sprawy religii i narzucanie swojego kandydata na stanowisko panczenlamy. Zaaapelowano o uznanie panczenlamy wskazanego przez Dalajlamę, odstąpienie od wywierania nacisków i represjonowania Nima oraz umożliwienie mu sprawowania urzędu. Bezskutecznie zabiegano o uzyskanie zgody na odbycie przez unijnych dyplomatów widzenia z Nimą i osobami mu towarzyszącymi. Apelowano o zagwarantowanie Tybetańczykom wolności praktyk religijnych.¹⁸ Mimo silnej międzynarodowej presji, rząd chiński nadal odmawia udzielenia informacji o miejscu pobytu i stanie zdrowia chłopca, który w kwietniu 2007 r. obchodził 18. urodziny. W chwili zatrzymania panczenlama był najmłodszym na świecie więźniem politycznym.

Według niepełnych szacunków organizacji praw człowieka w 1996 r. wyroki polityczne w Tybecie odbywało około 700 więźniów, w zdecydowanej większości buddyjskich mnichów i mniszek. W lutym 2002 r. liczba osadzonych spadła do około 130, na co złożyło się wiele czynników odstrasżających, tj. brutalne represje, okrutne traktowanie więźniów, obawy Tybetańczyków przed ponoszeniem konsekwencji protestów i w efekcie skłonność do angażowania się w przedsięwzięcia niezagrożone aresztowaniem.¹⁹

W grudniu 2002 r. Pośredni Sąd Ludowy Tybetańskiej Prefektury Autonomicznej Kardze bezpodstawnie skazał byłego mnicha Lob-sanga Dhondupa na natychmiastową karę śmierci, a mnicha buddyjskiego i działacza społecznego Tenzina Delka Rinpocze na karę śmierci w zawieszeniu na dwa lata. Tybetańczyków oskarżono o udział w zamachu bombowym, do którego doszło w kwietniu 2002 r. w Chengdu, stolicy prowincji Syczuan, o działalność separatystyczną i nielegalne posiadanie broni. Parlament Europejski zareagował natychmiast, apelując w grudniu o wstrzymanie wykonania wyroku. Potępiono osadzenie Tybetańczyków w areszcie, w którym pozostawali przez osiem miesięcy bez wyroku sądowego. Europosłowie nawoływali do humanitarnego traktowania więźniów, zapewnienia im pomocy obrońcy i skierowania sprawy do ponownego rozpatrzenia.

¹⁷ O.J., C 249, 25.09.1995, s.163.

¹⁸ O.J., C 17, 22.01.1996, s.201.

¹⁹ Tibet Information Network, 2.08.2002, http://www.hfhrpol.waw.pl/Tybet/raport.php?raport_id=312.

nia.²⁰ Parlament poprosił o pomoc Radę Unii Europejskiej, która w lutym 2003 r. wydała deklarację dezaprobuującą stracenie Dhondupa. Rada wezwała Chiny do wstrzymania wykonania kary Delka Rinpocze i wznowienia postępowania w jego sprawie.²¹ W dwóch kolejnych rezolucjach, z listopada 2004 i stycznia 2005 r., Parlament ponowił te żądania, po raz kolejny apelując o zniesienie przez Chiny kary śmierci i natychmiastowe wprowadzenie moratorium na jej wykonywanie.²²

Chińskie przepisy stanowią, że osoba skazana na karę śmierci z odroczeniem wykonania, która nie popełni umyślnego przestępstwa w czasie dwuletniego okresu odroczenia, uzyska z chwilą upływu tego okresu zamianę kary na dożywotnie pozbawienie wolności. Na skutek niezliczonych rezolucji, *démarche* oraz protestów społeczności międzynarodowej i dotrzymanie przez Delka Rinpocze warunków odroczenia, jego kara została złagodzona pod koniec stycznia. Władze chińskie nie zdecydowały się jednak na ponowne rozpatrzenie sprawy i wymierzyły osadzonemu karę dożywocia, mimo przewidzianej w chińskim kodeksie karnym możliwości złagodzenia wyroku do 15 lat pozbawienia wolności.²³ Parlament Europejski nie był zadowolony z takiego rozstrzygnięcia. Ponawiał apele o oddalenie wszelkich zarzutów ciężących na Delku Rinpocze i natychmiastowe zwolnienie go z więzienia. Europosłów niepokoiły doniesienia o złym stanie zdrowia lamy i ciężkich warunkach odbywania kary. W związku z tym zabiegano o doprowadzenie do widzenia osadzonego z Manfredem Nowakiem, specjalnym sprawozdawcą ONZ ds. tortur, który w okresie od listopada do grudnia 2005 r. miał wizytować chińskie więzienia.²⁴ Nowak był pierwszym wysłannikiem ONZ, któremu władze chińskie pozwoliły na miejscu zbadać sprawę stosowania w tym kraju tortur. Sprawozdawca potwierdził w swoim raporcie powszechne praktyki uciekania się do tortur w celu wymuszenia zeznań, długotrwałego przetrzymywania więźniów w areszcie bez przedstawienia im zarzutów, ograniczony zakres korzystania z prawa do obrony. Nowak pisał o nieobecności w chińskim systemie prawnym zasady domniemania niewinności

²⁰ O.J., C 31E, 5.02.2004, s.265.

²¹ Declaration by the Presidency on behalf of the EU on the execution of Lob-sang Dhondup, 5.02.2003, 5925/03 (Presse 23) P 14/03, s.1.

²² Dz.Urz. UE, C 247E, 6.10.2005, s.159.

²³ Wyrok Tenzina Delka Rinpocze – dożywotnie więzienie, 26.01.2005, http://www.hfhrpol.waw.pl/Tybet/raport.php?raport_id=50.

²⁴ Dz.Urz. UE, C 272E, 9.11.2006, s.586.

i prawa do odmowy zeznań oraz o obowiązującej w zakładach kar-nych surowej dyscyplinie, wyraźnym strachu i cenzurowaniu wypowiedzi przez samych osadzonych, z którymi przeprowadził wywiady.²⁵

Na początku 2005 r. chińskie władze nasiliły prowadzoną od 1996 r. kampanię tak zwanej edukacji patriotycznej. Kampania służy rozciągnięciu kontroli państwa nad buddyjskimi klasztorami w Tybecie łączonymi przez Pekin z działalnością niepodległościową. W ramach akcji zmusza się tybetańskich mnichów i mniszki do podpisywania oświadczeń, w których donoszą, że Dalajlama jest niebezpiecznym separatystą i ogłaszają Tybet częścią Chin. Duchowni odmawiający współpracy są wydalani. W październiku 2005 r. prowadzono edukację patriotyczną w klasztorze Drepung w Lhasie, jednym z najważniejszych ośrodków buddyzmu tybetańskiego. Podczas kampanii w niejasnych okolicznościach zmarł Ngalang Dziangczub, młody mnich mieszkający w klasztorze. Przyczyny jego zgonu nie są znane, choć nie można wykluczyć samobójstwa z powodu skrajnego napięcia psychicznego, w jakim był duchowny w czasie sesji indoktrynacji.²⁶ W listopadzie chińskie władze aresztowały w Drepungu pięciu mnichów, którzy odmówili współpracy. Na znak solidarności z zatrzymanymi ponad 400 duchownych uczestniczyło w milczącym pokojowym proteście na głównym dziedzińcu klasztoru. Demonstracja została spacyfikowana, zarządzono również ścisłą blokadę klasztoru. Stłumienie protestu nastąpiło zaledwie w kilka dni po wizycie prezydenta Stanów Zjednoczonych Geорга W. Busha w Pekinie i zapewnieniach prezydenta Chin, że sytuacja w kwestii przestrzegania praw człowieka w Chinach się poprawiła.²⁷ W grudniu 2005 r. Parlament Europejski zażądał wyjaśnienia okoliczności śmierci Dziangczuba. Apelowano o wstrzymanie kampanii edukacji patriotycznej i nieużywanie wobec protestujących przemocy fizycznej. Domagano się uwolnienia wszystkich więźniów skazanych za działalność religijną i natychmiastowego odblokowania klasztoru.²⁸

²⁵ Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Manfred Nowak, Mission to China, E/CN.4/2006/6/Add.6, 10.03.2006, s.2.

²⁶ Tybetańskie Centrum Praw Człowieka i Demokracji, 9.11.2005, http://www.hfhrpol.waw.pl/Tybet/raport.php?raport_id=369.

²⁷ Tybetańskie Centrum Praw Człowieka i Demokracji, 29.11.2005, http://www.hfhrpol.waw.pl/Tybet/raport.php?raport_id=373.

²⁸ Dz.Urz. UE, C 286E, 23.11.2006, s.523 – 524.

We wrześniu 2006 r. chińska żandarmeria ostrzelała grupę 70 nieuzbrojonych uchodźców tybetańskich, którzy przez himalajską przełęcz Nangpa usiłowali dotrzeć do Nepalu. W wyniku ostrzału zginęła 17-letnia mniszka Kelsang Namtso. W październiku Bruksela skierowała do chińskiego rządu apel o zbadanie sprawy i udzielenie wyjaśnień.²⁹ W uchwalonej kilka dni później rezolucji Parlament Europejski potępił nadużycie siły wobec nieuzbrojonych cywilów, wśród których było dziewięcioro dzieci. Eurodeputowani domagali się natychmiastowego uwolnienia wszystkich dzieci zatrzymanych po incydencie i przeprowadzenia w tej sprawie gruntownego dochodzenia. Parlament wezwał Radę Unii Europejskiej do zajęcia w tym względzie zdecydowanego stanowiska. Zachęcano delegację Komisji Europejskiej w Nepalu do monitorowania sytuacji tych Tybetańczyków z grupy uchodźców, którym udało się przekroczyć granicę.³⁰ W rezolucji nawiązującej do niedawnych, marcowych manifestacji w Lhasie Parlament Europejski potwierdził swoje zainteresowanie losami więźniów politycznych i więźniów sumienia narodowości tybetańskiej. Europosłowie zwrócili się z apelem o natychmiastowe uwolnienie wszystkich Tybetańczyków, którzy protestowali w pokojowy sposób, w oparciu o fundamentalne prawo do wolności wypowiedzi.³¹

Kolejnym istotnym problemem, obok sytuacji więźniów, opisywanym w rezolucjach Parlamentu Europejskiego jest zjawisko postępującej ekonomicznej marginalizacji narodu tybetańskiego. Eurodeputowani apelują o powstrzymanie procesów degradacji środowiska i wycisku ekonomicznego Tybetu, umożliwienie tybetańskim władzom samorządowym prowadzenia działań mających na celu wspieranie lokalnej przedsiębiorczości i dopuszczenie samorządu do administrowania eksploatacją zasobów naturalnych. Parlament zgłosił swój sprzeciw wobec panującej w Tybecie nierówności w dostępie do opieki zdrowotnej i praktyki pomijania potrzeb edukacyjnych ludności tybetańskiej. Wezwano Chiny do wstrzymania masowego napływu ludności chińskiej i odstąpienia od polityki przymusowej sinizacji Tybetu. W ocenie europosłów robotnicy na-

²⁹ EU – China Dialogue on Human Rights, Press release, General Affairs and External Relations, 20.10.2006, http://www.eu2006.fi/news_and_documents/press_releases/vko42/en_GB/171920/.

³⁰ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu, 26.10.2006, P6_TA(2006)0465.

³¹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu, 10.04.2008, P6_TAPROV(2008)0119.

plywowi z Chin odbierają Tybetańczykom miejsca pracy i ziemię.³² Parlament potępia politykę kontroli urodzin i stosowanie środków ograniczających swobodę przemieszczania się Tybetańczyków. Europosłowie apelowali o odstąpienie od praktyk przymusowej aborcji i sterylizacji.³³ Parlament Europejski występuje przeciwko dyskryminacji ludności tybetańskiej ze względu na jej kulturę, etniczną, językową i religijną tożsamość.³⁴ W jednej z rezolucji zabiegano o włączenie tybetańskich ekspertów do prac konserwatorskich w pałacu Potala, dawnej zimowej rezydencji dalajlamów w Lhasie, i wpisanie tego obiektu na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego.³⁵ W 1994 r. zapadła w tej sprawie pomyślna dla Tybetańczyków decyzja Komitetu Światowego Dziedzictwa Kulturowego.

W 1991 r. Chiny rozpoczęły starania o pomoc Wspólnot Europejskich dla rządowego programu zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich regionu Panam w centralnym Tybecie. Pekin zamierzał ulepszać infrastrukturę irygacyjną i wspierać rolnictwo, dążąc do zintensyfikowania regionalnej produkcji rolnej, podniesienia rentowności gospodarstw wiejskich i tworzenia warunków dla rozwoju gospodarki rynkowej. W ramach negocjacji uzgodniono rozszerzenie projektu o zaproponowane przez stronę unijną podprogramy: edukacyjny, zdrowotny i sanitarny. Najtrudniejsze okazało się wypracowanie kompromisowego stanowiska w sprawie udziału organizacji pozarządowych we wdrażaniu projektu. Tybet należy do obszarów wrażliwych politycznie, słabo zaludnionych i zagrożonych postępującą degradacją środowiska naturalnego. Praktyka wspólnotowa w zakresie programów pomocowych podpowiadała Brukseli, że w takich przypadkach należy zaangażować w charakterze podwykonawców organizacje pozarządowe, których udział zwiększa wiarygodność projektów. Strona chińska była temu przeciwna, dopuszczała natomiast możliwość wspólnego mianowania zagranicznych pozarządowych doradców do spraw realizacji pozarolniczych aspektów programu. Z uwagi na impas ustalono, że ostateczne rozstrzygnięcia zapadną w fazie opracowywania umowy wykonawczej. W drugiej połowie 1994 r. Unia Europejska zadeklarowała swoją

³² Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu, 10.04.2008, P6_TA-PROV(2008)0119.

³³ O.J., C 151, 19.06.1995, s.279.

³⁴ O.J., C 40, 7.02.2001, s.424.

³⁵ O.J., C 21, 25.01.1992, s.80 – 81.

gotowość do wyłożenia ponad 7,5 miliona ecu na sfinansowanie pomocy. Była to decyzja kontrowersyjna ze względu na szereg ewentualnych długoterminowych i niekorzystnych dla Tybetu skutków społecznych oraz środowiskowych, jakie niesło ze sobą wdrożenie programu. Tybetańczycy przywykli do gospodarki naturalnej. W samowystarczalnym pod względem produkcji żywności i niezagrażonym ubóstwem regionie Panam uprawiano głównie jęczmień, władze chińskie wyraźnie zaś optowały za zwiększeniem produkcji pszenicy, prowadzeniem rujnującej środowisko naturalne gospodarki ekstensywnej, co stymulowało dalszy napływ ludności chińskiej do Tybetu. Protesty organizacji praw człowieka, krytyczne artykuły w prasie brytyjskiej i wątpliwości europosłów przesądziły o wstrzymaniu realizacji programu na dwa lata. W maju 1995 r. Parlament Europejski zakwestionował program, wskazując w rezolucji, że jego realizacja przyczyniłaby się do pogłębienia integracji ekonomicznej Tybetu z Chinami, co kolidowało z interesem Tybetańczyków. Eurodeputowani zaproponowali zastąpienie programu mniejszymi projektami opracowanymi po przeprowadzeniu konsultacji społecznych w formule otwartego dialogu ze specjalnymi grupami interesu. Realizacją lokalnych programów finansowanych w ramach zadeklarowanej na korzyść Chin pomocy rozwojowej miały zajmować się organizacje pozarządowe.³⁶ Pod koniec roku Parlament zalecił wstrzymanie finansowania projektu do chwili uwolnienia przez chińskie władze Gendun Czokji Nima i uznania w nim prawowitego panczenlamy.³⁷ Komisja Europejska przyjęła zalecenia Parlamentu. W czerwcu 1998 r. zakończono prace nad umową wykonawczą. Chiny wyraziły zgodę na zaproszenie do współpracy europejskiej organizacji pozarządowej Save the Children Fund UK. Jej pracownicy wzięli udział w programie w charakterze doradców oświatowych. W ramach zakończonego w 2005 r. programu przeprowadzono m.in.: warsztaty doskonalące dla nauczycieli, szkolenia dla położnych i uzupełniające staże dla lekarzy, doprowadzono bieżącą wodę w siedmiu miasteczkach i zamontowano ręczne pompy wodne w trzydziestu sześciu wioskach.³⁸

W 1997 r. Chiny zwróciły się do Banku Światowego z wnioskiem o udzielenie pożyczki na potrzeby rządowego programu zmniejsze-

³⁶ O.J., C 151, 19.06.1995, s.279.

³⁷ O.J., C 17, 22.01.1996, s.201.

³⁸ EU – China News, 4.04.2005,

http://www.delchn.ec.europa.eu/newsletters/200504/002_en.htm.

nia ubóstwa w zachodnich Chinach. Jednym z celów projektu było sfinansowane dobrowolnego przesiedlenia blisko 58 tysięcy chińskich chłopów z wyjałowionych terenów prefektury Haidong do odległego o 450 kilometrów na zachód powiatu Dulan, który znajduje się w obszarze autonomicznej prefektury mongolsko-tybetańskiej w północno-wschodnim Tybecie. Obszar przesiedlenia, z którego pochodzą obecni Dalajlama i panczenlama, jest słabo zaludniony, ale odznacza się dużym potencjałem rolniczym.³⁹ W kwietniu 1999 r. niezależna tybetańska agencja prasowa opublikowała artykuł, który zawierał sprzeciw władz tybetańskich na uchodźstwie wobec przekształceń struktury etnicznej ludności objętej projektem.⁴⁰ Tybetańczycy szacowali, że w wyniku wdrożenia projektu w zasiedlanym powiecie Dulan nastąpi spadek z 19 do 10 procent udziału ludności tybetańskiej.⁴¹ W czerwcu 1999 r. członkowie rady Banku Światowego zdecydowali o udzieleniu Chinom kredytu w wysokości 160 milionów dolarów amerykańskich, nakazując jednocześnie wstrzymanie realizacji kontrowersyjnej części projektu do czasu ustalenia przez grupę niezależnych od zarządu banku ekspertów, że przy opracowaniu projektu zostały zachowane wymogi Banku Światowego. Z takim wnioskiem wystąpiła najbardziej wpływowa organizacja tybetańska – Międzynarodowa Kampania dla Tybetu.⁴² W kwietniu 2000 r. grupa ekspertów przedłożyła swój raport radzie i zarządowi banku, który miał sześć tygodni na zajęcie stanowiska w tej sprawie. Zarząd opowiedział się za uruchomieniem kredytu, aprobując jednocześnie zalecenia ekspertów co do konieczności gruntownego zdiagnozowania wpływu tej decyzji na środowisko naturalne, przeprowadzenia konsultacji społecznych z ludnością regionu wysiedlanego i zasiedlanego oraz zgromadzenia pełniejszej dokumentacji.⁴³ Parlament Europejski zalecił Komisji Europejskiej podjęcie wysiłków w celu przekonania rady Banku Światowego

³⁹ Informacja w związku z oświadczeniem senatora Zbigniewa Romaszewskiego w sprawie decyzji Banku Światowego, 13.08.1999, <http://www.senat.gov.pl/k4/dok/sten/oswiad/Romaszew/3801o.htm>.

⁴⁰ The Inspection Panel Investigation Report the Qinghai Project A Component of the China: Western Poverty Reduction Project, 28.04.2000, INSP/R2000-4, s.xii.

⁴¹ Tibet 2000: Environment and Development Issues, 26.04.2000, <http://www.tibet.com/eco/tibet-2000.html>.

⁴² The Inspection Panel Annual Report, International Bank for Reconstruction and Development; International Development Association, 2001, 22864, s.29.

⁴³ Management Report and Recommendation in Response to the Inspection Panel Investigation Report, Subject: China: Western Poverty Reduction Project Qinghai Component, 21.06.2000, INSP/R2000-4/2, s.2.

o konieczności odłożenia końcowej decyzji w sprawie pożyczki do czasu zapoznania się z analizami wpływu, jaki planowane przesiedlenia chińskich chłopów będą miały na stosunki etniczne, polityczne i kulturalne w Tybecie.⁴⁴ Niezwykle silna międzynarodowa presja przyczyniła się do tego, że w lipcu 2000 r. rada Banku Światowego wstrzymała się z uruchomieniem pożyczki. Chińska Republika Ludowa wycofała więc swój wniosek kredytowy, deklarując, że wdroży projekt z własnych środków.⁴⁵ W ocenie organizacji pozarządowych było to przełomowe zwycięstwo Tybetańczyków.⁴⁶

Od dłuższego czasu Parlament Europejski bezskutecznie wzywa rząd Chin do podjęcia negocjacji z rządem tybetańskim na uchodźstwie w oparciu o pięciopunktowy plan Dalajlamy i doprowadzenie do zespolenia całego terytorium Tybetu w jeden obszar administracyjny.⁴⁷ Dlatego zwrócił się z apelem do ministrów zagranicznych państw członkowskich Unii Europejskiej o podjęcie działań w celu skłonienia Chin do nawiązania dialogu z emigracyjnym rządem tybetańskim.⁴⁸ Zachęcano Radę Unii Europejskiej, Komisję Europejską i państwa członkowskie do złożenia Chinom propozycji podjęcia pod auspicjami ONZ chińsko-tybetańskich rozmów pokojowych w celu wypracowania porozumienia uwzględniającego zasadne roszczenia Tybetańczyków. Wezwano rząd Chińskiej Republiki Ludowej do przyspieszenia dialogu z przedstawicielami Dalajlamy w celu znalezienia rozwiązania kwestii Tybetu będącego do przyjęcia dla obu stron.⁴⁹ Europosłowie są zdania, że propozycja złożona Chinom przez Dalajlamę w niczym nie zagraża integralności terytorialnej tego państwa. Służy za to wypracowaniu kompleksowego porozumienia politycznego obejmującego zrównoważone rozwiązanie dotyczące kulturowej i politycznej autonomii Tybetu oraz wolności wyznania i poszanowania rzeczywistych praw mniejszości.⁵⁰ W ocenie Parlamentu należy wprowadzić kwestie okupacji i dekolonizacji Tybetu do porządku obrad Zgromadzenia Ogólnego ONZ.⁵¹ Europo-

⁴⁴ O.J., C 121, 24.04.2001, s.401.

⁴⁵ The Inspection Panel Annual Report, op.cit., s.30.

⁴⁶ International Campaign for Tibet Annual Report 2000, s.6,
<http://www.savetibet.org/documents/pdfs/2000ICTAnnualReport.pdf>.

⁴⁷ O.J., C 21, 25.01.1992, s.81.

⁴⁸ O.J., C 151, 19.06.1995, s.279.

⁴⁹ DzUrz UE, C 201E, 18.8.2005, s.123.

⁵⁰ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu, 10.04.2008, P6_TA-PROV(2008)0119.

⁵¹ O.J., C 115, 14.04.1997, s.169.

słowie zachęcają państwa członkowskie Unii Europejskiej do podjęcia działań na rzecz powołania specjalnego sprawozdawcy ONZ ds. Tybetu.⁵² Zdaniem Parlamentu należy doprowadzić do przyjęcia przez Komisję Praw Człowieka ONZ rezolucji w sprawie łamania praw człowieka w Tybecie.⁵³ Parlament zachęca instytucje unijne i rządy państw członkowskich do nawiązania współpracy ze Stanami Zjednoczonymi i innymi krajami spoza Unii Europejskiej w celu ułatwiania dialogu między rządem Chińskiej Republiki Ludowej a Dalajlamą.⁵⁴

Począwszy od 1998 r., Parlament Europejski bez powodzenia zabiega o powołanie specjalnego przedstawiciela Unii Europejskiej ds. Tybetu, który promowałby unijną politykę w odniesieniu do swobód obywatelskich i obserwowałby rozwój sytuacji w zakresie przestrzegania praw człowieka.⁵⁵ Europosłowie uważają również za zasadne powierzenie specjalnemu przedstawicielowi misji ułatwiania dialogu między stronami oraz ścisłego monitorowania przebiegu negocjacji. W lipcu 2000 r. Parlament Europejski apelował do państw członkowskich o rozważenie możliwości uznania rządu tybetańskiego na uchodźstwie za prawomocnego reprezentanta Tybetańczyków.⁵⁶ W kwietniu 2008 r. wezwał urzędującą Prezydencję Unii Europejskiej do wypracowania wspólnego stanowiska dotyczącego obecności szefów rządów, przywódców państw i Wysokiego Przedstawiciela Unii Europejskiej ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa podczas ceremonii otwarcia igrzysk olimpijskich w Pekinie oraz ewentualnej nieobecności w przypadku niewznowienia dialogu między władzami Chin a Dalajlamą.⁵⁷

Rezolucje Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu czytają i komentują przedstawiciele chińskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych i deputowani zasiadający w Ogólnochińskim Zgromadzeniu Przedstawicieli Ludowych. Chińska propaganda głosi, że przez rezolucje Parlament usiłuje mieszać się w wewnętrzne sprawy Chin. Tamtejsze władze oskarżają europosłów o bezkrytyczne powtarzanie nieobiektywnych i niesprawdzonych informacji dostarczanych im przez Tybetańczyków, określanych mianem separaty-

⁵² O.J., C 167, 1.06.1998, s.223.

⁵³ O.J., C 40, 7.02.2001, s.424.

⁵⁴ Dz.Urz. UE, C 287E, 29.11.2007, s.556.

⁵⁵ O.J., C 34, 2.02.1998, s.170.

⁵⁶ O.J., C 121, 24.04.2001, s.401.

⁵⁷ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu, 10.04.2008, P6_TA-PROV(2008)0119.

stów, organizacje pozarządowe oraz zachodnie media, a tym samym utrwalanie zniekształconego obrazu sytuacji w Tybecie. Takie postępowanie zdaniem chińskiego rządu jest krzywdzące dla Chińczyków i szkodzi rozwijaniu współpracy Unii Europejskiej z Chinami.⁵⁸ Rządowe media podkreślają, że postawa Parlamentu Europejskiego znacząco odstaje od tej, którą względem Chińskiej Republiki Ludowej prezentują Rada Unii Europejskiej i Komisja Europejska. Z tego powodu tym bardziej niedorzeczne są w ocenie chińskich komentatorów wysiłki, jakie Parlament czyni, by pozyskać unijne instytucje dla, jak się to określa, szkodenia chińskim interesom. Na nagłaśnianie kwestii poszanowania praw człowieka Chin patrzą w dużej mierze z perspektywy przemijającej z czasem mody, jakiej współcześnie ulegają zachodni politycy zaspokajający w ten sposób gusta wyborców. W ocenie Pekinu silne naciski, jakie międzynarodowa opinia publiczna wywiera na Parlament Europejski, powodują, że znajdujący się tam przyjaciele Chin nie mają sposobności otwartego wyrażania swojego poparcia dla Pekinu. Zdaniem chińskich władz rezolucje odzwierciedlają wyłącznie poglądy garstki uprzedzonych i uporczywie występujących przeciwko Chinom europosłów przygotowujących kolejne projekty rezolucji.⁵⁹ Parlament Europejski radzi sobie z tą bezpardonową krytyką nadzwyczaj dobrze i nadal konsekwentnie wzywa Chiny do przestrzegania praw człowieka, praw mniejszości, zasad demokracji oraz praworządności.⁶⁰

Problem przestrzegania przez Chińską Republikę Ludową praw człowieka jest od wielu lat przedmiotem zainteresowania społeczności międzynarodowej. Unia Europejska nie rezygnuje ze wspierania procesów demokratyzacji Chin, ale na pierwszy plan dwustronnych relacji wysuwają się kwestie gospodarcze. Wspólnota oddziela współpracę polityczną i gospodarczą od prowadzonego z władzami Chin dialogu na temat uniwersalności praw człowieka. W tym zakresie Unia stosuje politykę tzw. konstruktywnego zaangażowania, w której kwestia respektowania praw człowieka omawiana jest w ramach dwustronnego dialogu.⁶¹ Zestawienie rezolucji Parlamen-

⁵⁸ People's Daily, 19.04.2002,
<http://www.china.org.cn/english/2002/Apr/31149.htm>.

⁵⁹ People's Daily, 9.05.2002,
<http://china.org.cn/english/FR/32295.htm>.

⁶⁰ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu, 10.04.2008, P6_TA-PROV(2008)0119.

⁶¹ K. Hołdak, A. Konarzewska, *Stosunki Unii Europejskiej z Chinami*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 5 – 6/2007, s. 290 – 291.

tu Europejskiego z niezwykle powściągliwą wypowiedzą Rady Unii Europejskiej w sprawie niedawnych wydarzeń w Tybecie wskazuje, jak bardzo instytucje europejskie mogą się różnić w ocenie sytuacji. Rada wzywa wszystkie strony do rozwagi w działaniu, apeluje o odstąpienie od rozwiązań siłowych, deklaruje poparcie dla pokojowego pojednania i nalega, aby „*rząd Chin wziął pod uwagę obawy Tybetańczyków związane z prawami człowieka*”.⁶² To sformułowanie jest zarówno dalece niefortunne, jak i krzywdzące dla ludności tybetańskiej. Parlament Europejski jednoznacznie i wielokrotnie potępiał łamanie praw człowieka w Chinach.⁶³ Od postępów w zakresie ochrony praw człowieka uzależnił udzielenie Pekinowi poparcia

w staraniach o organizację igrzysk olimpijskich w 2008 r.⁶⁴ Europejślowie oczekują od władz chińskich podjęcia działań na rzecz zaprzestania powtarzającego się łamania praw człowieka w stosunku do narodu tybetańskiego oraz poszanowania międzynarodowych standardów praw człowieka i swobód religijnych.⁶⁵ Kwestię przestrzegania praw człowieka należy zdaniem eurodeputowanych brać pod uwagę w procesie definiowania celów wspólnej polityki wobec Chin. Za zasadne uznano bieżące monitorowanie pod tym kątem sytuacji w Tybecie. Parlament Europejski wezwał w tym celu Komisję Europejską do składania okresowych raportów. W jego opinii wszelkie programy Wspólnoty Europejskiej realizowane we współpracy z rządem chińskim muszą uwzględniać stosowną alokację środków z przeznaczeniem dla Tybetu i być wdrażane przy udziale Tybetańczyków.⁶⁶ Parlament zalecił utrzymanie embarga Unii Europejskiej na sprzedaż broni do Chin do czasu podjęcia przez Pekin konkretnych kroków w kierunku poprawy w tym kraju sytuacji w zakresie praw człowieka.⁶⁷ W rezolucji przyjętej w 2006 r. pisano o często powtarzających się w ostatnich latach przypadkach naruszania i łamania praw człowieka, które dotyczyły Tybetańczyków, a w szczególności tybetańskich mnichów.⁶⁸ W sprawie niedawnych,

⁶² Oświadczenie Prezydencji, wydane w imieniu UE, w sprawie sytuacji w Tybecie, 19.03.2008, 7675/1/08 REV 1 (Presse 73), s.1.

⁶³ O.J., C 21, 25.01.1992, s.80.

⁶⁴ O.J., C 268, 4.10.1993, s.146.

⁶⁵ Dz.Urz. UE, C 247E, 6.10.2005, s.159.

⁶⁶ O.J., C 21, 25.01.1992, s.81.

⁶⁷ Dz.Urz. UE, C 201E, 18.8.2005, s.123.

⁶⁸ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu, 26.10.2006, P6_TA(2006)0465.

marcowych zamieszek i represji w Tybecie eurodeputowani domagali się przeprowadzenia pod auspicjami ONZ jawnego i niezależnego dochodzenia. Wezwano władze chińskie, aby wydały Wysokiemu Komisarzowi ONZ ds. Praw Człowieka oraz innym organom ONZ stałe zaproszenie umożliwiające im odbywanie regularnych wizyt w Tybecie.⁶⁹

W latach 1987-2008 Parlament Europejski uchwalił blisko 30 rezolucji poświęconych Tybetowi i Tybetańczykom. Wspiera w nich kampanie prowadzone przez obrońców praw człowieka i wzywa instytucje unijne oraz państwa członkowskie do rewizji kursu w polityce wobec Chińskiej Republiki Ludowej. Parlament Europejski wiąże kwestie przestrzegania praw człowieka z wymianą handlową z Chinami. Rezolucje popierające działania organizacji obrońców praw człowieka przyniosły stosunkowo wymierne efekty w postaci złagodzenia wyroków dla dwóch znanych tybetańskich więźniów politycznych. Kompetencje w zakresie stanowienia budżetu Unii Europejskiej pozwoliły Parlamentowi pozytywnie wpłynąć na przebieg negocjacji w sprawie programu zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich regionu Panam. Eurodeputowani mieli swój udział w sukcesie odniesionym przez organizacje tybetańskie w sprawie pożyczki Banku Światowego dla Chińskiej Republiki Ludowej. Najmniej skuteczne okazały się zabiegi Parlamentu na polu dyplomacji, co potwierdza znikome możliwości udziału tej instytucji w kształtowaniu i ukierunkowywaniu wspólnej polityki zagranicznej. Bardzo trudno ocenić wpływ rezolucji na zmiany w zakresie przestrzegania przez Chiny praw człowieka. Niewiązący charakter tych dokumentów nie odbiera im mocy informującej i promującej uniwersalne wartości, ale każe jednocześnie wątpić w ich realną zdolność decydowania o przebiegu zdominowanego przez kwestie handlowe dialogu Unii Europejskiej z Chinami.

Abstract

The issue of Tibet and Tibetans in the European Parliament's resolutions

⁶⁹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie Tybetu, 10.04.2008, P6_TA-PROV(2008)0119.

The European Parliament is composed of representatives of 450 millions Europeans, elected in direct elections. The real influence of that institution mainly depends upon its budget and legislative capacities; much less upon the relevance of Common Foreign & Security Policy (CFSP) program structuring in its work. Resolutions of the European Parliament regarding Tibet's issues are much less restrained than statements of the EU Council and often reach deeper than similar documents adopted by parliaments of EU Member States. This stems from non-binding character of those resolutions and from various clashes occurring in the Community as to the profile of its policy towards the People's Republic of China. Attitudes of Member States' governments and of EU institutions are quite diverse, ranging from pragmatic to radical. The European Parliament is politically very active in the areas of human rights and fundamental freedoms. Its resolutions, that cannot be dismissed as having no political influence, attract attention to China's numerous violations against the Tibetans. The Parliament wants to play more important role in the process of shaping and influencing the of EU's foreign policy than provided for in the Treaties. In its resolutions the Parliament recommends preventive measures, urges Beijing to start dialogue with Tibetan Government in Exile, encourages the EU to undertake some kind of action to support such dialogue and finally expresses its disapproval or even gives warnings and alarms when necessary, doing it on the basis of resources gathered by Tibetan organizations and supporting any efforts aiming at peaceful solution of the Tibetan issue.